

anarhija/ blok 45
PORODIČNA BIBLIOTEKA

Tristan Tzara
SEDAM MANIFESTA DADA
1916–1921.

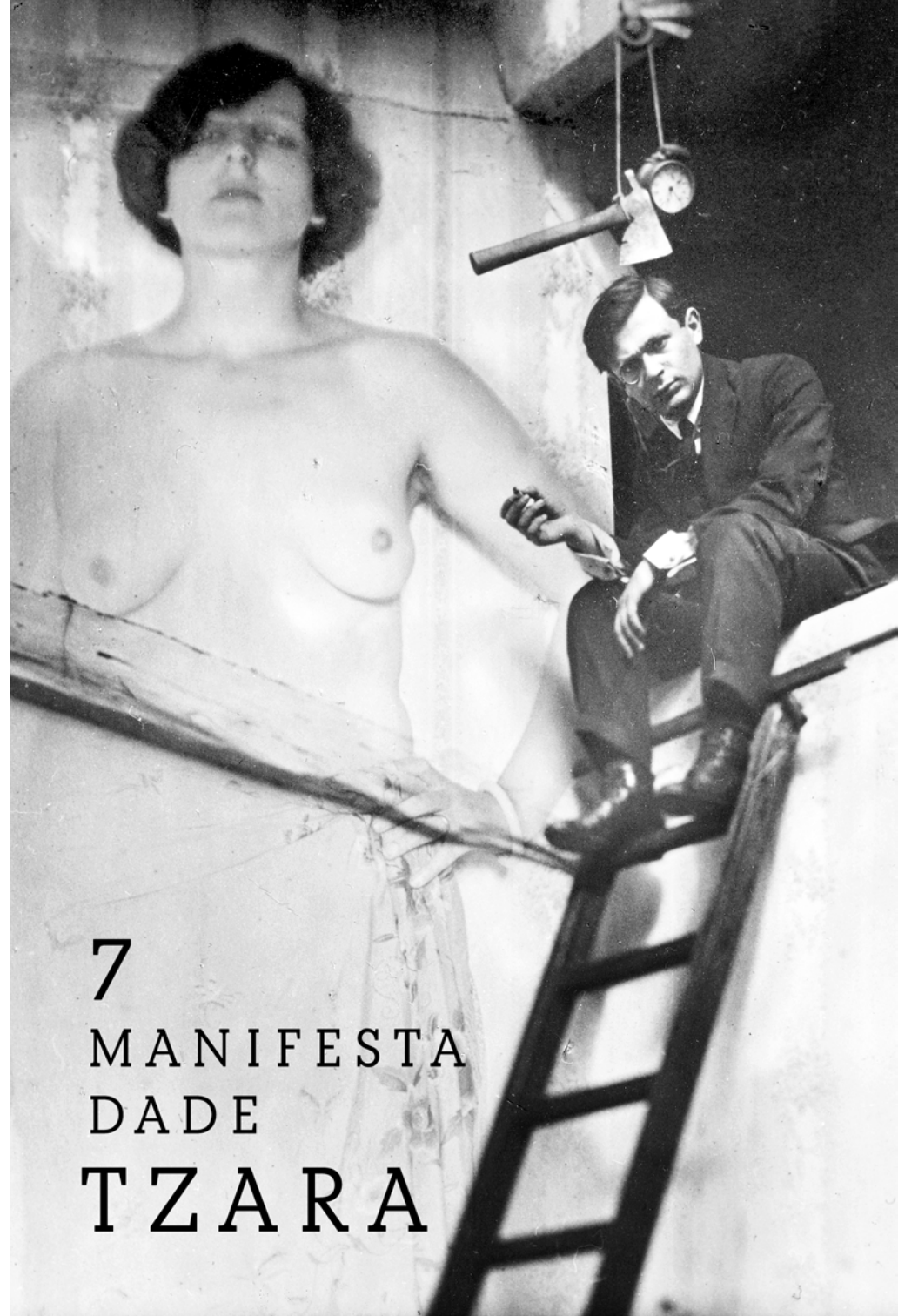
Tristan Tzara, *Sept manifestes dada*, Éditions du Diorama, Jean Budry & co., Paris, 1924. Reizdanje, *Lampisteries, précédées des Sept manifestes Dada*, Jean-Jacques Pauvert, 1963.

Preveo i priredio: Aleksa Golijanin,
uz pomoć Slavice M, 2014–2015 (2025).

Na koricama: Tristan Tzara, Man Ray, 1921.

<http://anarhija-blok45.net>
aleksa.golijanin@gmail.com

ZAJEDNIČKA ARHIVA
<http://anarhisticka-biblioteka.net>

7 MANIFESTA DADE TZARA

„Manifest je obraćanje spoljašnjem svetu, u kojem nema ničeg osim namere da se otkrije sredstvo za trenutno izlječenje političkog, astronomskog, umetničkog, parlamentarnog, agronomskog i književnog sifilisa. Manifest može da bude blag, dobar, uvek u pravu, snažan, energičan i logičan. Kad smo već kod logike, mislim da sam vrlo simpatičan.“
(1920–1921)

*

„Našminkati život u lornjonu – pokrivač milovanja – zbirka leptira – *to je život sobarica života*.“

Ležati na britvi i buvama u času ljubavi – putovati u barometru – pisati kao patrona – promašivati, biti idiot, izlagati se pljusk u svetih minuta – biti potučen, biti uvek poslednji – vikati suprotno od onoga što drugi kaže – biti sedište redakcije i kupatilo Boga koji se svakog dana kupa u nama, u društvu čistača kanalizacije – *to je život dadaista*.

Biti inteligentan – poštovati sve ljude – umreti na bojnopolju – potpisati Pozajmicu – glasati za nekog Tipa – poštovati prirodu i slikarstvo – protestovati zbog manifestacija Dade – *to je život ljudi*.“ (1920–1921)

*

„Sloboda sloboda: pošto nisam vegetarijanac, ne mogu da vam dam nikakav recept.“ (1917)

*

„DADA – evo reči koja ideje vodi u lov...“

„Neka svaki čovek vikne: pred nama je veliki posao destrukcije, negacije. Zbrisati, očistiti. Čistota pojedinca može se potvrditi samo posle perioda ludila, agresivnog, potpunog ludila sveta prepuštenog banditima, koji ga razdiru i uništavaju vekovima. Bez cilja i plana, bez organizacije: neukrotivo ludilo, raspad. Jaki na reči ili na delu preživeće, jer oni znaju kako da se odbrane, okretnost udova i osećanja plamti na njihovim izbrušanim bokovima.“

„DADA DADA DADA, krici zgrčenih boja, prožimanje svih suprotnosti i protivrečnosti, grotesknosti, nedoslednosti: ŽIVOT.“ (1918)

tristan tzara

sept manifestes dada

quelques dessins de francis picabia

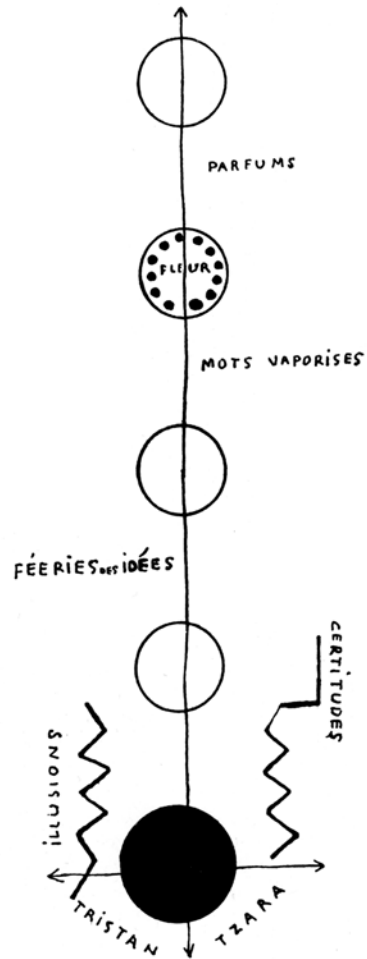
éditions du diorama
jean budry & c°
3, rue du cherche-midi
paris

Sedam manifesta DADE

1916–1921.

Portrait de TRISTAN TZARA

par
FRANCIS PICABIA

Devičanski mikrob (AG, uvodne crtice)	7
Manifest gospodina Aspirina (1916)	17
Manifest dade (1918)	19
Proglas bez pretenzija (1919)	31
Manifest gospodina Aa antifilozofa (1920)	34
Tristan Cara (1920)	36
Gospodin Aa antifilozof šalje nam ovaj manifest (1920)	39
Manifest dade o slaboj ljubavi i gorkoj ljubavi (1920-1921)	41
Kako sam postao šarmantan, simpatičan i divan (1920)	55
Kolonijalni silogizam (1921)	57

Devičanski mikrob

Tristan Tzara, oko 1922, foto Man Ray.

„Oko 1916–1917, izgledalo je da će rat trajati večno – kraj mu se nije nazirao – utoliko pre što je, za mene i moje prijatelje, iz daleka, poprimao iskrivljene razmere, usled tačke gledanja, s koje je trebalo da imamo vrlo širok vidik. Otuda gađenje i pobuna. Bili smo odlučno protiv rata, ali ipak nismo upali u zamke utopijskog pacifizma. Znali smo da se rat ne može prekinuti, ako mu se ne iščupaju koreni. Nestrpljenje da se živi bilo je veliko, gađenje se odnosilo na sve oblike takozvane ‘moderne civilizacije’, na same njene temelje, na logiku, jezik, a pobuna je poprimala oblike u kojima su groteskno i apsurdno odnosili ogromnu prevagu nad estetskim vrednostima“ (Tristan Cara, 1958).¹

„Možda ćete me bolje shvatiti ako vam kažem da je dada devičanski mikrob, koji sa upornošću vazduha prodire u sve prostore koje razum nije uspeo da napuni rečima ili konvencijama“ (T. Cara, *Predavanje o dadi*, 1922).

Ovaj izbor obuhvata sve najvažnije dadaističke manifeste Tristana Care (Tristan Tzara, Samuel Rosenstock, Mojnešti, rumunska Moldavija, 1896 – Pariz, 1963), kao i neke njegove osvrte na dadu (pogledati ostale sveske). Ideja je bila da se ti tekstovi konačno objedine, pošto su se kod nas do sada pojavljivali samo u fragmentima (koliko je meni poznato) i uglavnom u vrlo nepouzdanim prevodima – iako su mi neki od njih opet bili od pomoći. Pošto se ovi manifesti, dobrim delom, sastoje od automatskih ili nasumičnih fraza, treba razumeti muke na kojima su našli drugi prevodioci. Ni ovi prevodi nisu savršeni.

¹Tristan Tzara: *Entretiens avec Georges Ribemont-Dessaignes*, 1958, *Oeuvres complètes*, Flammarion, t. V, str. 399–40. Preuzeto iz Anri Bear i Mišel Karasu, *Dada, istorija jedne subverzije*, IKZS Sremski Karlovci, 1997, prevela Jelena Stakić, str. 11.

Pitanje je i šta bi to u ovom slučaju trebalo da znači. Svest prevodioca neminovno pokušava da onome što prevodi udahne neki smisao, čak i kada ovog namerno nema. Fraze se nižu na osnovu zvuka i nedokučivih asocijativnih putanja ovog ili onog jezika – misao doslovno „nastaje u ustima“, kako je to jednom rekao Cara – da bi onda počele da se smenjuju s trenucima čiste lucidnosti i kristalno jasnim formulacijama, koje bi se teško mogle očekivati od neke suviše trezvene i sračunate misli. S tekstovima dadaista i nadrealista je često tako. U svakom slučaju, mislim da se ovi prevodi mogu smatrati uspešnijim od ranijih (samo to, ništa više, što možda nije dovoljno, osim u onim izričitijim delovima, koji su ovde ipak precizniji), a glavna novost je da je sada tu sve: „Sedam manifesta dade“ (1916–1921), kako glasi naslov te celine koju je 1924. priredio sam Cara, i koja je od tada, s raznim dodacima, koji variraju od izdavača do izdavača, neprekidno u opticaju.

Cara je najzaslužniji za širenje mikroba dade iz njegovog ciriškog žarišta i pretvaranje u pošast svetskih ili makar evropskih razmera (ovo drugo sigurno nije preterivanje). Danas je nemoguće dočarati kakav su uticaj na generaciju 1914. imali njegov *Manifest dade 1918*, ali i mnogi drugi tekstovi, rasuti po raznim dadaističkim publikacijama, od kojih je neke kasnije povezao u *Manifest dade o slaboj ljubavi i gorkoj ljubavi* (1920–21). To ne znači da je Carina dada (najčešće opisivana kao „nihilistička“, iako je to samo jedan od njenih atributa) bila više dada od dade jednog Huga Bala ili Arpa, već samo da je dada u njemu pronašla temperament raspoložen da je ponese dalje u svet. Tu je bio i Rihard Hilzenbek (Richard Huelsenbeck), koji je nauk dade preneo iz Ciriha u Berlin, što je odmah imalo i širi odjek. I druge dade su širile dadu, svaka na svoj način i u svom dometu. Ali Cara ju je preneo u Pariz, koji je tada bio centar sveta. Tačnije, Pariz je došao po Caru – prvo Fransis Pikabija, zatim Andre Breton, koji su ga tamo uporno zvali – pošto su

njegovi tekstovi iz časopisa *Dada* (naročito br. 3, iz 1918) već razbili relativnu izolovanost ciriške grupe. Srećom, to što se dešavalo u Parizu, u vrlo kratkom, ali burnom periodu, 1920–1922, nije ostalo samo stvar prolaznog publiciteta. Posledice su bile ogromne i prevazilaze sve ostale pojedinačne događaje u oblasti ideja i oblika izražavanja, u XX veku, makar u sferi umetnosti. Ali umetnost je bila samo kapija kroz koju je dada ušla u naš svet. Cilj je bio drugačiji život, drugačije biće, a ne nove umetničke forme, same po sebi, u istom, starom zabranu, zvanom „umetnost“, s njegovom podelom rada i uloga. To je ostalo samo delimično razjašnjeno i ostvareno – sami dadaisti su se vremenom vratili u manje-više konvencionalne okvire, ako ne duhom, onda u nekim spoljašnjim manifestacijama (uobičajena izdavačka aktivnost, retrospektive, intervjui, poneko predavanje) – ali ta priča još nije gotova. Istoričari o tome još ne mogu da kažu konačnu reč.

*

Ovi manifesti su neposredna demonstracija onoga što je dada zaista bila i zbog čega je važna danas: potpuni prekid u jeziku i svesti ove kulture, u njenoj *komunikaciji*. Nisu bile narušene samo neke norme izražavanja. Sve je bilo dovedeno u pitanje, onako kako se rušilo: do temelja. Sve institucije, vrednosti, sve-tinje, dostignuća. Ako neko misli kako je taj protest bio samo simboličan i kako su to ipak bili samo umetnici, neka onda primeti da su to bila i ljudska bića, koja su reagovala na debakl cele jedne kulture, od koje više nisu očekivala ništa ili makar ništa dobro. Značaj tog NIŠTA nikada ne može biti jasan onima koji i dalje očekuju nešto. To nije bilo „ništa“ nekog nihilizma, kao životne ili političke filozofije, već nagonsko odbacivanje nečega što se suviše dobro dokazalo kao pogubno i neprihvatljivo. U tome su bili vrlo precizni. Napali su jezik, razum, svest, kulturu; ono što formira naše poverenje i očekivanja, sposobnost da društveno zlo racionalizujemo u podršku, učešće, entuzijazam.

To je pravi temelj svih naših institucija. Kada to poverenje nepovratno nestane, kada ljudi svoja očekivanja okrenu od bila čega, osim od samih sebe i onih do sebe, kada na sve to kažu dada ili nmvava fafa – kraj svake racionalne komunikacije sa svim otuđenim instancama – sve nestaje i to bez ikakve bele magije. S takvim prekidom u ponašanju, izražavanju, poverenju i očekivanjima, ova kultura prosto ne može biti tako *efikasna*, u svom „miru“, ratu, organizaciji, destrukciji, lobotomiji – ili u proizvodnji svoje „opozicije“, koja ostaje u racionalnoj komunikaciji s njom, što ukazuje na prisustvo pozitivnih očekivanja i zajedničku baštinu vrednosti i koncepata. Nema više kome da se obrati, nema ko da sluša njena naređenja ili gluposti; nešto može da postigne još samo čistom prinudom ili po inerciji, zato što je uništila druge oslonce života (to je naša polazna tačka); ali, onog najvažnijeg – vere i očekivanja – više nema. Znamo da svega toga još ima, da je naše NIŠTA, uprkos svim jakim razlozima da bude totalno, skoro nikakvo (ceo taj razvoj promenio nas je mnogo više nego Carinu generaciju) – ali samo to bi bila neka nova situacija.

Na ličnom planu, tamo gde sva ova razmatranja jedino imaju ili nemaju smisla, bez čekanja na druge ili da lanci sami spadnu, sve to donosi novo osećanje slobode, koje „realno“ ne menja ništa u „široj slici“, kako se to kaže (i u kojoj ionako ne živimo), ali nas pomera s mrtve tačke, skreće sa zacrtane putanje. Slučaj opet dolazi po svoje. „Neki pogrešan korak, neki loše izgovoren slog, otkrivaju misao čoveka. (Aragon, *Seljak iz Pariza*, 1926). Koliko energije ostaje neprotraćeno kada samo prestanemo da razmišljamo o „glasanju za nekog Tipa“ (Cara)! Ukratko, otvara se neka druga perspektiva; ceo društveni mehanizam, sa svim svojim prinudama i distrakcijama, služi tome da se ona ne otvori; ali ovako, borba se nastavlja. Ne zamerajmo onima koji još nešto pokušavaju ili su pokušavali, što nas nisu oslobodili umesto nas.

*

Danas bi taj prekid morao da bude potpun, ali i izražen drugačije. U ono vreme, takozvana „javna sfera“ – otuđeni zajednički prostor društva bez zajednice, zatvorski krug – još je bila osetljiva na gest, demonstraciju, skandal, na ono što je kasnije postalo „performans“. Dadaisti se nisu oslanjali samo na javne demonstracije – daleko od toga, pogledajmo samo Arpa, iako su i ostali nastavljali sa svojim ličnim eksperimentima, koji su isključivali buku i dreku skandala – ali to je bio važan aspekt njihovog delovanja. U vreme pre televizije, interneta i „konceptualne umetnosti“, to je bio neposredan oblik obraćanja, mogućnost da se proširi krug zaverenika, pored toga što bi se neke druge njuške izbacile iz kože. Danas bi to bila samo afirmacija otuđenja i pseudokomunikacije, puka predstava, koja ne bi značila ništa, za čula i svest toliko zasićene svakakvim javnim ekscesima, u politici, umetnosti, zabavi, pornografiji. (Osim ako niste Marina Abramović ili neko slično čeljade, koje se sakati u izolovanom i ekskluzivnom prostoru nekog salona za umetničku zabavu). Ali u toj ravni ionako nikada nismo ni imali šta da tražimo. Obnova naših bića može započeti samo u tajnosti (nejavnosti) i neposrednosti naših života i odnosa. Kroz ono što radimo za sebe, jedni za druge i zajedno, bez ikakve reference na bilo šta izvan i iznad nas samih. Samo tako možemo da sačuvamo jezgro, supstancu, smisao našeg iskustva. Svi osećamo da izdajemo nešto suviše dragoceno kada to iznesemo na pazar, u „javnu sferu“, u uslove koje nismo sami odredili, kada vodimo anonimnu i sumarnu „komunikaciju“, u kojoj se neko iskustvo ionako ne može preneti (tačnije, dočarati, da ne idem dalje; iskustvo je suštinski neprenosivo i neizrecivo). Ali sve to se može sačuvati, bez regresije u elitizam ili hermetizam. „Jedini pravi poduhvat je oslobođenje svakodnevnog života, ne u nekoj istorijskoj perspektivi, već ovde i sada. To podrazumeva odbacivanje svih otuđenih oblika komunikacije“ (G. Debor, „O

prolasku nekoliko osoba...“ (1959). Tu smo samo mi i niko osim nas. I to onda može početi da se širi, u raznim oblicima, od kojih nijedan više nije bezazlen – samim što nije toliko sračunat, dakle, predvidljiv – ali samo u tom duhu, iz uvek iste ravni. Fešte su sastavni i obavezni deo tog iskustva. Kao i neke druge operacije. Za one koji se i dalje pitaju koja je praktična posledica svih ovih razmatranja, ovo je alfa i omega.

*

Ali zašto bi se sve to i dalje zvalo dada? Sve to se ne zove dada. To nema ime. Ali ima nečeg i u magiji same reči.

Carin opis dade kao „devičanskog mikroba“ nije nikakva metafora. To je dobra definicija. Naime, dadu je nemoguće definisati na isti način na koji definišemo neki jasno ograničen fenomen, recimo, kutiju za cipele ili liberalni koncept „ljudskih prava“ (vrlo ograničen fenomen!); možemo samo da pokušamo da dočaramo njeno dejstvo. Tu česticu koja počinje da oslobađa nešto u nama, čim se malo otvorimo za nju. I Huga Bala je trebalo shvatiti doslovno kada je, u svom pionirskom *Manifestu dade* iz 1916, rekao kako samo treba izgovoriti tu reč i onda je ponoviti nekoliko puta. Dada. Dada dada. Dada dada dada dada. Nemoguće je ostati pri čistoj svesti, dakle, u oklopu istih, starih klišeja i izgovora, kada vas to jednom uhvati. Neka bezrazložna radost vas odmah nosi dalje. Ali to je, kao i svako iskustvo, teško dočarati. Ostaje da se proba.

Zato je dada i mogla da se razvije u toliko ličnih dada, a da nikada ne postane neka „filozofija“, „sistem“, doktrina. S nekom drugom reči to ne bi išlo, što takođe može da se proveriti. U ono vreme, dada se pojavila u svetu „izama“, često tako visokoparnih, usiljenih, odbojnih. I grupa iz *Cabaret Voltaire* je tražila neki novi „izam“, kojim bi označila svoju orijentaciju, ali onda se Balov prst, u nasumičnom prelistavanju *Malog Larusa*, zaustavio na „dada“. Delovalo je trenutno i nastavilo da se širi kao zaraza. U dadaističkim časopisima i zbirkama naići ćete na

pravi „interpretativni delirijum“, na ceo ciklus tekstova koji se okreću oko same reči, tako što polaze od nje i onda joj daju najrazličitija značenja. Kada misao zapne: DADA, dve tačke ili crtica – nasumična paljba („Dada je...“) – i sve se nastavlja. Niko nije ni pokušao da potraži drugu reč, na celom potezu na kojem je delovala, od Atlantika do Urala, i malo južnije, do Zagreba, Vinkovaca i Beograda. To se ne može do kraja objasniti.

To deluje čak i danas, kada „sve prolazi“, tako što više nikome ne znači ništa. Na to ne utiču ni kese DADA koje sam video u današnjem *Cabaret Voltaire* ili neke druge komercijalne aplikacije. Ne utiče ni to što o dadi „znamo sve“. Dovoljno je par klikova da bismo se obavestili o njenoj istoriji, namerama, protagonistima, linijama uticaja. Studenti i profesori umetnosti o njoj znaju još više; istrenirani su da je vide kao nešto što se nalazi između druge dve stvari, negde tamo iza, u vremenu, odavno prohujalom; ili prepoznaju njen uticaj tamo gde to nema nikakav značaj, u umetnosti koja se vratila u galerije i na tržište, kao puka distrakcija i deo „kulturne ponude“. Drugim rečima, ne znaju ništa o živoj stvari. Dada nije muzejski fenomen već agens, čestica, duh. Izgovorite je i tu je. Sve se opet može dovesti u pitanje.

Uzged, iako to вреди posebno istražiti, kao što su neki pomalo i načeli: dada je možda ponovo pronađeni duh mitskog Varalice ili Lupeža (*Trickster*, u literaturi na engleskom, u kojoj je najviše proučavan), s kojim sve postaje moguće, koji može da poprimi svaki karakter – demijurga, junaka, kukavice, budale – da menja sam telesni oblik ili čak i agregatno stanje, i naruši sve tabue i kanone, da bi priča, a s njom i naša misao, uopšte mogla da se razmahne. Kada imate jedan takav element, kojem je sve dopušteno, koji može da poprimi svaku valencu, možete dočarati razne odnose i situacije značajne za ljudsko stanje. Suviše skrupulozna misao to ne može; njene priče nisu tako uzbudljive, smešne, poučne. Sreće se u svim folklorima, u liku

Kojota, Gavrana, Zeca, Lisca, Pauka, Žderavca, grčkog Hermesa, tibetanskog Božanskog ludaka, afričkih Anansija, Ešue i Legbe, kao i u mnogim drugim izdanjima, ali ne i u strogoj organizaciji moderniteta, u kulturi svedenoj na radni logor, kao što je naša, u kojoj može samo da pravi pometnju. I sami dadaisti su se intuitivno nadovezali na tu tradiciju svojim uzdizanjem lika „Rastaquouera“ (izg., „rastakver“) ili „Hohštaplera“, kao kod Pikabije, Zenera, Žaka Rigoa, Hilzenbeka i drugih, iako je ta figura ipak svedenija od ovih drevnih folklornih Lupeža.

Naravno, treba ići dalje. Tu su i druge ideje, pitanja, mogućnosti, hitna potreba da se i u današnjim uslovima preispitaju svi kritični aspekti ljudskog stanja, našeg stanja, da se izađe iz ovog apsurd. Ali dada nas ionako vodi ka tome. Ni njoj se sve ovo okolo i to u šta smo se pretvorili nimalo ne sviđa.

*

Kao jedan od glavnih protagonista dade, Tristan Cara je svakako zaslužio da prava priča o njemu počne tek sada, posle ovih uvodnih crtica. Ali to, do daljeg, ostavljam za samostalno istraživanje. S koje god strane da pođete, naletete na njega. Izveštaji variraju, slika o njegovom karakteru nije uvek blistava – da li je zaista, sa ovakvih pozicija, bilo moguće zadovoljiti sve ukuse, svačija očekivanja? – ali sve to treba prihvatiti s rezervom. S druge strane, tu je i ono što nedvosmisleno ukazuje na retku ličnu doslednost i veliku hrabrost, koju je taj „mali Japanac sa monoklom“ (Aragon) znao da pokaže u nekim vrlo kritičnim trenucima – kao za vreme Drugog svetskog rata, kada su on i njegov sin Kristof bili aktivni članovi Pokreta otpora (ovaj drugi i pod oružjem). Treba imati u vidu i da ovaj izbor donosi samo nešto što bi se moglo nazvati obaveznim minimumom. Cara nije bio samo pisac manifesta; bio je i jedan od najvećih pesnika XX veka. Ali, u veku koji je sve manje mario za poeziju, to je ostalo manje poznato. (Doslovno svi tekstovi koji slede, bez obzira na formu, prosto pucaju od upada poetskog, a nešto od

onog najčistijeg poetskog nerva možemo videti u pesmi napisanoj povodom smrti Gijoma Apolinera; u komemorativnom izdanju časopisa SIC, za koji je svoje priloge poslala najstelarnija poetska posada koja se mogla okupiti, Carin omaž daleko nadmašuje sve ostale; videti drugu svesku.) Tu su i njegovi kasniji eseji i velika ljubav prema afričkoj umetnosti, za koju je čak postao stručnjak (bez licence). Njegov život je i priča o drugim značajnim ličnostima iz tog perioda evropske avangarde, koja u njegovom slučaju – ubeđenog, ali i vrlo svojeglavog komuniste – uključuje i priču o političkim borbama i dilemama cele te generacije. Možda će njegova biografija, koja se tek nedavno pojavila na engleskom jeziku (Marius Hentea, *TaTa Dada: The Real Life and Celestial Adventures of Tristan Tzara*, septembar 2014)², obimnija od svih dosadašnjih, koju sam ovde mogao da koristim samo u odlomcima, pojasniti neke kontroverze i konačno doneti neku detaljniju i pouzdaniju sliku. Onda ću sve ovo napisati opet.

AG, januar 2015 (2025).

² Komentar iz 2025: ta biografija, koju sigurno vredi pročitati, samo delimično popunjava staru prazninu. Previše zanemarenih aspekata, epizoda i ličnosti, značajnih za priču o Cari i njegovom vremenu, i nažalost u prilično zamornom izlaganju. Jedna od najuzbudljivijih i najbogatijih, ali i najurnebesnijih ljudskih putanja prikazana je skoro kao po službenoj dužnosti. Ovakva izdanja obično na duže vreme blokiraju pojavu novih sveobuhvatnih biografija, ali prostor za takve pokušaje ostaje širom otvoren. (AG)

LA·PREMIÈRE·
AVENTURE·CÉ-
LESTE·DE·M^r·AN
TYRINE·PAR
M^r·TZA·RA·AVEC
DES·BOIS·GRA-
VÉS·ET·COLORI-
ÉS·PAR·M^r·JANCO
COLLECTION·DADA· F₇

*Prva nebeska avantura g. Aspirina, prvo izdanje edicije Dada, Cirihi,
1916. Korice i ilustracije, Marcel Janco.*

Manifest gospodina Aspirina

DADA je naša snaga, koja nekažnjeno podiže bajonetima sumatransku glavu nemačke bebe; DADA je život bez papuča i paralela; ona je za i protiv jedinstva i odlučno protiv budućnosti; znamo da će naši mozgovi postati mekani jastuci, da je naš antidogmatizam isključiv kao i onaj zvanični da nismo slobodni a vičemo sloboda ozbiljna potreba bez obzira i morala i mi pljujemo na čovečanstvo.

DADA ostaje u granicama evropske nemoći, sve su to ipak ista govna, ali mi sada hoćemo da seremo u raznim bojama, da bismo zoološki vrt umetnosti ukrasili zastavama svih konzulata.

Mi smo direktori cirkusa i zviždimo usred prdeža vašara, usred manastira, prostitucije, pozorišta, činjenica, osećanja, restorana. ohi oho, bang, bang.

Izjavljujemo da je automobil samo osećaj koji nas je otupeo svojim usporenim apstrakcijama, kao i prekookeanske plovidbe i buka i ideje. Ipak, proterali smo lakoću, tragamo samo za pravom suštinom i srećni smo ako nam uspe da je sakrijemo; ne želimo da brojimo prozore uzvišene elite, jer DADA ne postoji ni zbog koga i želimo da ceo svet to shvati, ovo je balkon DADA, uveravam vas. Odatle možete da slušate vojne marševe, a možete i kao serafim preseći vazduh i sleteti u javni klozet da se ispišate, da biste shvatili parabolu.

DADA nije ni ludilo, ni mudrost, ni ironija, pogledajte me, dobri građani.

Umetnost je bila igra lešnicima, deca su sakupljala reči zvonkih završetaka, plakala su i vrištala za strofom, obuvala joj lutkine čizmice, a strofa je postala kraljica koja je pomalo

umirala i onda je kraljica postala kit, a deca su se razbežala glavom bez obzira.

Zatim dodoše veliki ambasadori osećanja koji istorijski jednoglasno uzviknuše:

Pishologija psihologija haha

Nauka nauka nauka

Živela Francuska

Mi nismo naivni

Mi smo sukcesivni

Mi smo ekskluzivni

Mi nismo prosti

i znamo da dobro raspravljamo o inteligenciji.

Ali mi, DADA, mi se ne slažemo, jer umetnost nije ozbiljna, uveravam vas, i ako vam prikažemo zločin samo zato da bismo učenim tonom rekli vegetacija, to je radi vašeg zadovoljstva, dragi slušaoci, ja vas volim, ja vas mnogo volim, uveravam vas i obožavam.

Tristan Cara

„Manifeste de monsieur Antipyrine“, pročitao na prvoj dada večeri, priređenoj 14. VII 1916, u svečanoj sali restorana Vag (Waag), u Cirihi; pre toga, iste večeri, Hugo Bal je pročitao svoj „Manifest dade“, objavljeno u *La Première Aventure céleste de M. Antipyrin*, Collection Dada, Zürich, 1916; zatim, *Littérature*, n. 13, str. 16–17, Paris, maj 1920.

Manifest dade 1918.

Napomena redakcije. — Tristan Cara je ovaj manifest pročitao 23. jula 1918, u dvorani *Majse* (Cirihi).

Dadaizam. Da bi uveli ideju privremene ludosti, u potrazi za skandalom i publicitetom jednog novog „izma“ – tako banalnog, s nedostatkom ozbiljnosti koja priliči toj vrsti manifestacija – novinari nazivaju dadaizmom ono što u intenzitetu jedne nove umetnosti prevazilazi njihovu moć razumevanja i sposobnost da se uzdignu do apstrakcije; magija jedne reči (DADA) pretvorila ih je (svojom jednostavnošću, koja ne označava ništa) u telad pred šarenim vratima sadašnjeg sveta; zaista prejaka erupcija za njihovu naviku da se lako izvuku iz svega.

*

Da bi se napisao manifest treba hteti: A, B, C, grmeti protiv 1, 2, 3,

pasti u vatru i nabrusiti krila da bi se pokorila i rasejala sva ta mala i velika a, b, c, istupiti, vikati, psovati, nizati prozu u obliku apsolutnog, neopozivog dokaza, iskusiti vlastite krajnosti i tvrditi da novost podseća na život isto kao što i neka mala koketa, u svom poslednjem izdanju, dokazuje suštinu boga. Njegovo su postojanje već dokazali harmonika, pejzaž i blaga reč. Nametati svoja A, B, C je nešto sasvim prirodno – iako žalosno. Ali svi to rade u obliku madona od lažnog kristala, monetarnog sistema, farmaceutskog proizvoda i golih nogu, koje prizivaju žarko i sterilno proleće. Ljubav prema novom simpatična je muka, koja otkriva naivnu ravnodušnost, znak bez uzroka, nestalan i pozitivan. Ali, i ta je potreba ostarila. Kada podstičemo umetnost na vrhunsku jednostavnost – novinu – čovečni smo i istiniti, u

MANIFESTE DADA 1918.

Pour lancer un manifeste, il faut vouloir A.B.C. foudroyer contre 1. 2. 3. s'envoyer et aiguiller les ailes pour conquérir et répandre de petits et de grands a.b.c. signer, crier, jurer, arranger la prose sous une forme d'évidence absolue, irréfutable, prouver son nonplus-ultra et soutenir que la nouveauté ressemble à la vie comme la dernière apparition d'une cocotte prouve l'essence de Dieu. Son existence fut déjà prouvée par l'accordéon, le paysage et la parole douce. Imposer son A.B.C. est une chose naturelle, — donc regrettable. Tout le monde le fait sous forme de cristallin, système monétaire, produit pharmaceutique, jambe nue conviant au printemps ardent et stérile. L'amour de la nouveauté est la croix sympathique, fait preuve d'un j'emfoutisme naïf, signe sans cause, passager, positif. Mais ce besoin est aussi vieilli. En documentant l'art avec la suprême simplicité: nouveauté, on est humain et vrai pour l'amussement, impulsif vibrant pour crucifier l'ennui. Au carrefour des lumières, alerte, attentif en guettant les années, dans la forêt. J'écris un manifeste et je ne veux rien, je dis pourtant certaines choses, et je suis par principe contre les manifestes, comme je suis aussi contre les principes (déclitres pour la valeur morale de toute phrase — trop de commodité; l'approximation fut inventée par les impressionnistes). J'écris ce manifeste pour montrer qu'on peut faire les actions opposées ensemble, dans une seule fraîche respiration; je suis contre l'action; pour la continuelle contradiction pour l'affirmation aussi, je ne suis ni pour ni contre et je n'explique car je hais le bon-sens.

DADA — voilà un mot qui mène les idées à la chasse: chaque bourgeois est un petit dramaturge, invente des propos différents, au lieu de placer les personnages convenables à la qualité de son intelligence, chrysalides sur les chaises, cherche les causes ou les buts (suivant la méthode psycho-analytique qu'il pratique) pour cimeter son intrigue, histoire qui parle et se définit. Chaque spectateur est un intrigant, s'il cherche à expliquer un mot (connaitre!) Du refuge ouaté des complications serpentine il laisse manipuler ses instincts. De là les malheurs de la vie conjugale. Expliquer: Amusement des ventrérages aux moulins de crânes vides.

Dada ne signifie rien.

Si l'on trouve futile et l'on ne perd son temps pour un mot qui ne signifie rien. . . . La première pensée qui tourne dans ces têtes est d'ordre bactériologique: trouver son origine étimologique, historique ou psychologique, au moins. On apprend dans les journaux que les nègres Krou appellent la queue d'une vache sainte: DADA. Le cube et la mère en une certaine contrée d'Italie: DADA. Un cheval en bois, la nourrice, double affirmation en russe et en roumain: DADA. Des savants journalistes y voient un art pour les bébés, d'autres saints Jésus appellants petits enfants du jour, le retour à un primitivisme sec et bruyant, bruyant et monotone. On ne construit sur un mot la sensibilité: toute construction converge à la perfection qui ennuie, idée stagnante d'un marécage doré, relatif produit humain. L'œuvre d'art ne doit pas être la beauté en elle-même, car elle est morte; ni gaie ni triste, ni claire ni obscure, réjouir ou maltraiter les individualités en

leur servant les gâteaux des auréoles saintes ou les sueurs d'une course cambré à travers les atmosphères. Une œuvre d'art n'est jamais belle, par décret, objectivement, pour tous. La critique est donc inutile, elle n'existe que subjectivement, pour chacun, et sans le moindre caractère de généralité. Croit-on avoir trouvé la base psychique commune à toute l'humanité? L'essai de Jésus et la bible couvrent sous leurs ailes larges et bienveillantes: la merde, les bêtes, les journées. Comment veut-on ordonner le chaos qui constitue cette infinie informe variation: l'homme? Le principe: „aime ton prochain" est une hypocrisie. „Connais-toi" est une utopie, mais plus acceptable, contient la méchanceté aussi. Pas de pitié. Il nous reste après le carnage, l'espoir d'une humanité purifiée.

Je parle toujours de moi puisque je ne veux convaincre, je n'ai pas le droit d'entraîner d'autres dans mon fleuve, je n'oblige personne à me suivre et tout le monde fait son art à sa façon, s'il connaît la joie montant en fièches vers les couches astrales, ou celle qui descend dans les mines aux fleurs de cadavres et de spasmes fertiles. Stalactytes: les chercher partout, dans les crèches agrandis par la douleur, les yeux blancs comme les lèvres des anges. Ainsi naquit DADA: d'un besoin d'indépendance, de méfiance envers la communauté. Ceux qui appartiennent à nous gardent leur liberté. Nous ne reconnaissons aucune théorie. Nous avons assez des académies cubistes et futuristes: laboratoires d'idées formelles. Fait-on l'art pour gagner l'argent et caresser les gentils bourgeois? Les rimes sonnent l'assonance des monnaies et l'inflexion glisse le long de la ligne du ventre en profil. Tous les groupements d'artistes ont abouti à cette banque en chevauchant sur de diverses comètes. La porte ouverte aux possibilités de se vautrer dans les coussins et la nourriture.

Ici nous jettons l'ancre, dans la terre grasse. Ici nous avons le droit de proclamer, car nous avons connu les frissons et l'éveil. Revenants ivres d'énergie nous enfonçons le triton dans la chair insoucieuse. Nous sommes ruissellements de malédictions en abondance tropique de végétations vertigineuses, gomme et pluie est notre sueur, nous saignons et brûlons la soif, notre sang est vigueur.

Le cubisme naquit de la simple façon de regarder l'objet: Cézanne peignait une tasse 20 centimètres plus bas que ses yeux, les cubistes la regardent tout d'en haut; d'autres compliquent l'apparence en faisant une section perpendiculaire et en l'arrangeant sagement à côté. (Je n'oublie pourtant les créateurs, ni les grandes raisons et la matière qu'ils rendirent définitive). Le futuriste voit la même tasse en mouvement, succession d'objets un à côté de l'autre et ajoute malicieusement quelques lignes-forces. Cela n'empêche que la toile soit une bonne ou mauvaise peinture destinée au placement des capitaux intellectuels. Le peintre nouveau crée un monde, dont les éléments sont aussi les moyens, une œuvre sobre et définie, sans argument. L'artiste nouveau proteste: il ne peint plus (reproduction symbolique et illusionniste) mais crée directement en pierre, bois, fer, étain, des rocs des organismes locomotives pouvant être tournés de tous les côtés par le vent limpide de la sensation momentanée. Toute œuvre picturale ou plastique est inutile;

*) en 1916 dans le CABARET VOLTAIRE à Zurich.

Prva stranica ključnog dadaističkog manifesta.

ime impulsivne i živahne zabave, koja dosadu razapinja na krst. Na raskršćima svetlosti, budni, napregnuti, vrebajući godine, u šumi. Pišem manifest i ne želim ništa, a ipak govorim nešto, iako sam u principu protiv manifesta, kao što sam, uostalom, i protiv principa (tih decilitara kojima se meri moralna vrednost svake rečenice — to je suviše komotno; tu aproksimaciju su izmislili impresionisti). Pišem ovaj manifest da bih pokazao kako možemo da izvodimo najoprečnije postupke, u jednom istom, svežem dahu; ja sam protiv akcije; za stalnu protivrečnost, ali i za afirmaciju, nisam ni za ni protiv i ne pada mi na pamet da to objašnjavam zato što mrzim zdrav razum.

DADA — evo reči koja ideje vodi u lov; svaki buržuj je mali dramaturg, koji smišlja najrazličitije motive, i da bi ih popunio odgovarajući likovima, larvama na stolicama, koje odgovaraju njegovoj inteligenciji, on traži uzroke ili ciljeve (na osnovu psihoanalitičke metode koju upražnjava), da bi učvrstio svoj zaplet, priču koju izlaže i usmerava. Svaki gledalac postaje saučesnik, ako pokuša da objasni neku reč (znati!). Ušuškan u zaklon svojih zmijolikih zapleta, on manipuliše svojim nagonima. Odatle sve nevolje bračnog života.

Objasniti: zabava crvenih trbuha u mlinovima praznih lobanja.

DADA NE ZNAČI NIŠTA

Ako neko to smatra besmislenim ili ako neće da gubi vreme na nešto što ne znači ništa. . . .

Prvo što takvima pada na pamet jeste da je reč o nečemu bakteriološkom: treba utvrditi njegovo etimološko, istorijsko ili makar psihološko poreklo. Iz novina saznajemo da crnci iz plemena Kru tako nazivaju rep svete krave: DADA. Tako se u nekim delovima Italije kaže za kocku i majku: DADA. Drveni konjić, dadilja, dvostruka afirmacija na ruskom i rumunskom: DADA. Učeni novinari u tome vide umetnost za bebe, neki, opet, lažne Isuse-što-k-sebi-decu-zovu, povratak suvom

i bučnom, bučnom i monotonom primitivizmu. Senzibilitet se ne može izgraditi na samo jednoj reči; svaki sistem teži dosadnom savršenstvu, idejnoj ustajalosti zlatne baruštine, relativnom ljudskom proizvodu. Umetničko delo ne može da bude samo po sebi lepo, zato što je lepota mrtva; ono ne treba da bude ni veselo, ni tužno, ni jasno, ni nejasno, ne treba ni da zabavlja, niti da maltretira pojedince, tako što će im servirati kolačiće u obliku svetih oreola ili ih oblivati znojem dok u velikom luku jezde kroz atmosferu. Umetničko delo nikada nije lepo po dekretu, objektivno, za svakog. Kritika je beskorisna, ona postoji samo subjektivno, za svakog pojedinačno, bez trunke opštosti. Da li neko zaista veruje da je pronašao zajedničku psihološku osnovu celog čovečanstva? Isusov pokušaj i Biblija, svojim širokim i brižnim krilima, pokrivaju sledeće: govna, životinje, dane. Kako uneti reda u taj kaos beskonačnih i bezobličnih varijacija: čoveka? Princip „ljubi bližnjeg svog“ je licemerje. „Spoznaj sebe“ je utopija, iako prihvatljivija, zato što obuhvata i pokvarenost. Bez milosti. Posle pokolja, još uvek ostaje nada u pročišćeno čovečanstvo.

Govorim samo o sebi, ne ubeđujem nikog, nemam pravo da bilo koga uvlačim u svoju reku, ne obavezujem nikoga da me sledi, svako stvara svoju umetnost na svoj način, ako zna za radost strelovitog uzdizanja ka zvezdanim boravištima ili za radost silaska u rudnike rascvetalih leševa i plodnih grčeva. Stalakiti: potražite ih svuda, u jaslama uvećanim bolom, u očima belim kao zečevi anđela.

Tako se rodila DADA,³ iz potrebe za nezavisnošću, iz nepoverenja prema zajedništvu. Neka oni koji su s nama zadrže svoju slobodu. Ne priznajemo nikakvu teoriju. Dosta nam je kubističkih i futurističkih akademija: laboratorija formalnih ideja. Zar umetnost služi zgrtanju para i umiljavanju dobrim buržujima? Rime usklađuju svoj zvuk sa zveckanjem novca, a

modulacija klizi niz liniju trbuha posmatranog iz profila. Sve umetničke grupe završile su u toj banci, iako su jahale na različitim kometama. Vrata su širom otvorena, za valjanje u mekim jastucima i za bogatim trpezama.

Ovde bacamo sidro u plodno tlo. Ovde imamo pravo da to objavimo, zato što smo upoznali drhtavicu i prosvetljenje. Duhovi pijani od energije, mi zabadamo trozupce u nesmotrena tela. Mi smo potoci kletvi u tropskoj bujnosti vrtoglave vegetacije, guma i kiša su naš znoj, krvarimo i sažijemo žed, naša je krv jaka.

Kubizam je nastao iz jednostavnog načina posmatranja predmeta: Sezan je naslikao šolju dvadeset centimetara ispod visine očiju, kubisti su je posmatrali odozgo, drugi su njenu sliku učinili složenijim, uz pomoć vertikalnog preseka i onda je znalački prikazivali sa strane (ne zaboravljam stvaraoce, niti velike zakone materije, koje su utvrdili jednom za svagda). Futurizam tu istu šolju vidi u pokretu, kao niz uzastopnih predmeta, kojima pakosno dodaje poneku liniju sile. To ne sprečava neko platno da bude dobra ili loša slika, pogodna za ulaganje intelektualnog kapitala.

Novi slikar stvara svet čiji su sastavni elementi sama njegova sredstva, delo trezveno i konačno, bez pogovora. Novi umetnik protestuje: on više ne slika (simbolične ili iluzionističke reprodukcije) već stvara direktno u kamenu, drvetu, gvožđu, kalaju, oblucima, pokretne organizme koje vedri vetar neposrednih senzacije može da okreće u svim pravcima.

Svako likovno ili vajarsko delo je beskorisno; neka onda bude čudovište koji plaši ropske umove, a ne slatkasti ukras u menzama životinja u ljudskim kostimima, koje ilustruju tu žalosnu bajku o ljudskom rodu.

Slika je umeće spajanja dve linije, koje se opažaju kao geometrijski paralelne, na platnu, pred našim očima, u realnost sveta prenesenog u skladu s novim uslovima i mogućnostima.

³ Godine 1916, u CABARET VOLTAIRE, u Cirihi. (Nap. T. Cara)

Taj svet nije ni preciziran, niti definisan u samom delu; on, u svojim bezbrojnim varijacijama, pripada posmatraču. Za njegovog stvaraoca, on je bez uzroka i teorije.

Red = nered; ja = ne-ja; afirmacija = negacija: to su vrhunski bljeskovi apsolutne umetnosti. Apsolutne, u čistoti kosmičkog, uređenog haosa, večne, u globuli sekunde bez trajanja, bez daha, bez svetlosti, bez kontrole. Neko staro delo volim zbog njegove novine. Samo nas kontrast povezuje s prošlošću. Pisci koji podučavaju moralu ili rade na poboljšanju psihološke osnove, imaju, pored skrivene želje za zaradom, tu apsurdnu predstavu o životu, koji su klasifikovali, podelili na rubrike, kanalisali; oni uporno hoće da vide kategorije kako plešu, dok im oni daju ritam. Njihovi čitaoci se kikoću, ali nastavljaju da čitaju: zašto?

Pостоji književnost koja ne dopire do proždrljive mase. Dela stvaralaca, nastala iz stvarne potrebe autora i zbog njega. Svest o vrhunskom egoizmu, u kojem zakoni blede. Svaka stranica mora da eksplodira, zbog svoje ozbiljne dubine i težine, zbog svog vihora, vrtoglavice, novine, večnosti, urnebesnog humora, entuzijazma svojih principa ili zbog načina na koji je odštampana. S jedne strane, svet koji se tetura dok beži, s paklenim praporcima okačenim o rep; s druge strane: novi ljudi. Neotesani, koji poskakuju dok štucaju, kao konjanici. To su osakaćeni svet i književni nadrulekari, opsednuti njegovim poboljšavanjem.

Kažem vam: nema početka i mi ne drhtimo, nismo sentimentalni. Kao pobesneli vetar, cepamo rublje oblaka i molitava, i pripremamo veliku predstavu propasti, požar, raspadanje. Pripremamo ukidanje žalosti i zamenjujemo suze sirenama koje vrište s jednog kontinenta na drugi. Paviljone intenzivne radosti i udovce tugama otrova. DADA je znamen apstrakcije; reklame i firme takođe su poetski elementi.

Razbijam fioke mozga i društvene organizacije: svuda sejem demoralizaciju i bacam ruku neba u pakao, pogled pakla u ne-

besa, ponovo uspostavljam plodno kolo univerzalnog kruženja u pravim snagama i mašti svakog pojedinca.

Ovde je u pitanju filozofija: to s koje strane gledamo na život, boga, ideju ili bilo šta drugo. Sve što vidimo je lažno. Ne mislim da je relativni rezultat važniji od izbora kolača ili višanja posle večere. Način na koji se brzo sagledava druga strana neke stvari, da bi se indirektno nametnulo vlastito mišljenje, naziva se dijalektika, drugim rečima, to je pogađanje oko duha prženih krompirića, sa metodom koji pleše oko.

Kada viknem:

*ideal, ideal, ideal,
spoznaja, spoznaja, spoznaja,
bumbum, bumbum, bumbum,*

time dajem prilično veran opis napretka, zakona, morala i svih drugih lepih stvari, o kojima su razni ljudi, vrlo inteligentni, raspravljali u svim tim knjigama, samo zato da bi zaključili da svako, u krajnoj liniji, pleše u skladu s vlastitim bumbumom i da za taj svoj bumbum ima dobar razlog: zadovoljavanje bolesne radoznalosti; privatni alarm za neobjašnjive potrebe; kupatilo; finansijske teškoće; želudac koji utiče na život; autoritet mističnog štapića izvučenog iz buketa sablasnog orkestra nemih gudača, podmazanih čarobnom esencijom na bazi životinjskog amonijaka. S plavim lornjonom anđela, oni su, za sitniš opšteg odobravanja, fosilizirali vlastitu unutrašnjost. Ako su svi oni u pravu i ako su sve pilule samo marke Pink,⁴ pokušajmo onda da jednom ne budemo u pravu. Obično se misli kako se racionalno, mišljenjem, može objasniti ono što čovek piše. Ali, to je vrlo relativno. Misao je lepa stvar za filozofiju, ali je relativna. Psihoanaliza je opasna bolest, ona uspavljuje naše antirealistič-

⁴ „Dr. Williams' Pink Pills for Pale People“, pilule za „malokrvnost i nerve“, čuveni kanadski medicinski preparat, koji se reklamirao kao analgetik, blagi sedativ i sredstvo za jačanje, vrlo popularan krajem XIX i početkom XX veka širom sveta.

ke sklonosti i čini buržoaziju sistematičnom. Nema konačne istine. Dijalektika je zabavna mašina koja nas, na banalan način, navodi da usvojimo mišljenje do kojeg bismo ionako došli. Da li neko zaista misli da je, uz pomoć krajnje prefinjene logike, dokazao istinu i ispravnost svojih stavova? Logika koju pritiskaju čula je organska bolest. Filozofi vole da tome dodaju još jedan element: moć zapažanja. Ali, taj veličanstveni kvalitet duha je zapravo dokaz njegove nemoći. Opažamo, gledamo, s jednog ili više stanovišta, biramo između milion postojećih. I iskustvo je proizvod slučaja i individualnih sposobnosti. Nauka mi se gadi čim postane sistem, čim izgubi svoj karakter upotrebljivosti – inače krajnje neupotrebljiv, ali makar individualan. Mrzim tu zadriglu objektivnost i sklad, tu nauku koja nam pokazuje kako je sve na svom mestu. Samo nastavite, deco moja, ljudski rode... Nauka nam govori da smo samo sluge prirode: sve je u redu, samo vi vodite ljubav i razbijajte glave. Samo nastavite, deco moja, ljudski rode, dobri buržuji i devičanski novinari... Ja sam protiv sistema, a *najprihvatljiviji* sistem je onaj da se u principu nema nijedan. Da bismo se dovršili, usavršili u svojoj malenkosti, tako da posudu vlastitog ja napunimo hrabrošću za borbu za i protiv misli, misterijom hleba, iznenadnim praskom paklene elise koja hita u jeftine rajeve, potrebna je:

DADAISTIČKA SPONTANOST

Ravnodušnošću (*je-m'en-foutisme*) nazivam način življenja u kojem svako zadržava sopstvene uslove, a da ipak zna kako da poštuje druge individue, osim u slučaju samoodbrane, *two-step* (plesni dvokorak) koji postaje nacionalna himna, prodavnicu tričarija, TSF⁵ telefon koji emituje Bahove fuge, svetleće reklame i plakate za bordele, orgulje koje ispaljuju karanfile u čast Boga, i sve to zajedno i stvarno zamenjeno za fotografiju i unilateralni katehizis.

⁵ „Transmission sans fil“, bežična telegrafija.

Aktivna jednostavnost.

Nemogućnost razlikovanja stepena jasnoće: lizati polumrak i plutati u velikim ustima punim međa i izmeta. Na lestvici večnosti, svaka akcija je uzaludna (ako dopustimo da se misao upusti u avanturu čiji će ishod biti beskonačno groteskan, što je važno i za spoznavu ljudske nemoći). Ali, ako je život loša farsa, bez svrhe i porođaja na početku, i pošto verujemo da smo u toj stvari čisti, kao oprane hrizanteme, proglašavamo umetnost za jedinu osnovu sporazumevanja. Nije važno što joj mi, vitezovi duha, služimo već vekovima. Umetnost ne tlači nikog i oni koji znaju kako da se zainteresuju za nju, dobiće, uz milovanje, lepu priliku da nasele zemlju svoje konverzacije. Umetnost je privatna stvar, umetnik je stvara za sebe; razumljivo delo je novinarski proizvod i zato mi se sviđa da tu grobu sada pomešam s uljanim bojama: iz tube od papira, koja imitira metal, iz koje, na pritisak, automatski izlaze mržnja, kukavičluk, podlost. Umetnik, pesnik, raduje se otrovu mase kondenzovanom u liku šefa odeljenja te industrije, on je srećan kada ga vređaju: to je dokaz njegove postojanosti. Autor, umetnik koga hvale novine, konstatuje razumljivost svog dela: pohabanu postavu sakoa za javnost; dronjke koji prikrivaju brutalnost, mokraču koja doprinosi toplini životinje koja se gnezdi na svojim najnižim porivima. Mlohavo i bljutavo meso, koje se umnožava uz pomoć tipografskih mikroba. Odgurnuli smo od sebe te plačljivce u nama. Svako očijukanje s takvom prirodom je zašećereni proliv. Ohrabrivati takvu umetnost znači variti je. Potrebna su nam snažna, direktna, precizna i uvek nerazumljiva dela. Logika je komplikacija. Logika je uvek pogrešna. Ona je ta koja niti pojmova, reči, u njihovoj formalnoj spoljašnjosti, vodi ka iluzornim ciljevima i središtima. Njeni lanci ubijaju, to je džinovska stonoga, koja guši nezavisnost.

Venčana za logiku, umetnost bi živela u incestu, uvek gutajući, proždirući vlastiti rep, vlastito telo, pareći se sa samom

sobom, a temperament bi joj postao košmar premazan katra-nom protestantizma, kao spomenik, klupko sivih i teških cre-va. Ali tu su naša gipkost, entuzijizam, čak i radosti nepravde, te male istine koje nevino upražnjavamo i koje nas čini lepim: mi smo prefinjeni, a prsti su nam savitljivi i glatki kao grane te izuvijane i skoro tečne biljke; to daje pečat našoj duši, kažu cinici. I to je jedno stajalište; ali, svi cvetovi, srećom, nisu sveti, a ono što je u nama božansko jeste poziv na antiljudsku akciju. Reč je o papirnatom cvetu za rever gospode koja posećuje bal života pod maskama, kuhinju ljupkosti, s belim snajkama, jedrim ili debelim. Ti ljudi trguju onim što smo mi odabrali. Protivrečnost i jedinstvo suprotnosti, u istom dahu, može biti istina. Dovoljno je da neko izrekne tu banalnost, kao dodatak libidinoznom i smrdljivom moralu. Moral kržlja, kao i sve po-šasti razuma. Nadzor morala i logike stvorio je u nama neo-setljivost pred policijskim agentima – uzrokom našeg ropstva – tim smrdljivim pacovima kojih je buržoaziji pun želudac i koji su zagadili jedine koridore od providnog i čistog stakla koji su ostali otvoreni za umetnike.

Neka svaki čovek vikne: pred nama je veliki posao de-strukcije, negacije. Zbrisati, očistiti. Čistota pojedinca može se potvrditi samo posle perioda ludila, agresivnog, potpunog lu-dila sveta prepuštenog banditima, koji ga razdiru i uništavaju vekovima. Bez cilja i plana, bez organizacije: neukrotivo ludi-lo, raspad. Jaki na reči ili na delu preživeće, jer oni znaju kako da se odbrane, okretnost udova i osećanja plamti na njihovim izbrušenim bokovima.

Moral je odredio milostinju i milosrđe, te dve loptice loja, koje su narasle kao slonovi, kao planete, i koje se smatraju za nešto dobro. U njima nema ničeg dobrog. Dobrota je lucidna, jasna i odlučna, nemilosrdna prema kompromisu i politici. Mo-ral je infuzija čokolade u vene svih ljudi. Taj zadatak nam ne nameće neka natprirodna sila već trust trgovaca idejama i aka-

demskih nakupaca. Sentimentalnost: pošto su videli grupu ljudi koji se svađaju i dosađuju, izmislili su kalendar i lek mudrosti. Stavljanjem nalepnica započela je bitka filozofa (merkantili-zam, bilans, sitničave i bedne mere) i po drugi put se shvatilo da je milosrđe osećaj, kao proliv povezan s gađenjem štetnim po zdravlje, prljava zavera strvina u cilju kompromitacija sunca.

Proglašavam suprotstavljanje svih kosmičkih sposobnosti gonoreji tog smrdljivog sunca, koje je izašlo iz radionica filo-zofske misli, i objavljujem nemilosrdnu bitku u kojoj se valja služiti svim sredstvima

DADAISTIČKOG GAĐENJA

Svaki oblik gađenja koji može postati negacija porodice jeste dada; protest pesnicama bića koje svim silama teži ru-šilačkoj akciji: DADA; poznavanje svih sredstava koje je do sada odbacivao zvanični seksualni moral suviše komotnog kompromisa i pristojnosti: DADA; ukidanje logike, plesa ne-moćnih da stvaraju: DADA; ukidanje svake hijerarhije i svake društvene jednačine koju su u sferi vrednosti uspostavili naši sobari: DADA;⁶ svaki predmet, svi predmeti, osećanja i neja-snoće, sve utvare i precizni sudari paralelnih linija, borbena su sredstva DADÉ; ukidanje pamćenja: DADA; ukidanje arheo-logije: DADA; ukidanje proroka: DADA; ukidanje budućno-sti: DADA; apsolutna, bespogovorna vera u svakog boga koji je neposredan proizvod spontanosti: DADA; elegantan skok, bez predrasuda, iz jedne harmonije u drugu sferu; putanja reči

⁶ Kao što napominje Slavica M, koja je pomagala u prevođenju ovog tek-sta, Cara aludira na „moralne sobare“, iz poznate izreke, „Nijedan čovek nije junak za svog sobara“ ili „Nema junaka za sobara“. Hegel se na tu izreku nadovezao svojim aforizmom: „To nije zato što junak nije junak već zato što je sobar sobar“ (*Fenomenologija duha*, 1807, str. 386 izdanja BIGZ, Beograd, 1986, u nešto drugačijem prevodu). Misli se na zaziranje od svega uzvišenijeg i šireg od sopstvene podređenosti i ograničenosti, a ne na nepriznavanje autoriteta.

bačene kao škipava gramofonska ploča; uvažavanje svake individualnosti u njenom trenutku ludila: ozbiljnog, plašljivog, stidljivog, vatrenog, snažnog, odlučnog, oduševljenog; osloboditi vlastitu crkvu od svakog beskorisnog i teškog pribora; ispljunuti kao svetleći vodoskok pogrdnu ili ljubaznu misao, ili – s velikim uživanjem, što mu izađe na isto – maziti, podjednako predano, vlastitu dušu, u grmu očišćenom od insekata, zbog plemenite krvi, pozlaćene telima anđela. Sloboda: DADA DADA DADA, krici zgrčenih boja, prožimanje svih suprotnosti i protivrečnosti, grotesknosti, nedoslednosti: ŽIVOT.

(Na margini, u visini poslednjeg pasusa: „Vičite, vičite!“)

„Manifeste Dada 1918“, *Dada*, n. 3, Zürich, 1918.

ZUR MEISE ZURICH
MARDI LE 23 JUILLET A 8 1/4 HEURES DU SOIR
TRISTAN TZARA
LIRA DE SES ŒUVRES
ET LE
MANIFESTE DADA 1918

BILLETS A 4 ET 2 FR.
CHEZ KUONI & Co BAHNHOFPLATZ

PROGLAS

bez pretenzija

DADA 1919.

Umetnost se uspavljuje da bi se rodio novi svet.
„UMETNOST“ – papagajska reč – kada se zameni sa DADA (postaje)

Pleziosaurus

ili maramica. Talenat koji se može naučiti pravi od pesnika apotekara.

Izbalansirana kritika danas više ne lansira sličnosti.⁷
Hipertrofirani slikari hiperestetizovani i hipnotisani
hijacintima (zumbulima) hipokritskih mujezina,

sredite žetvu tačnih proračuna.

Hipodrom besmrtnih garancija:

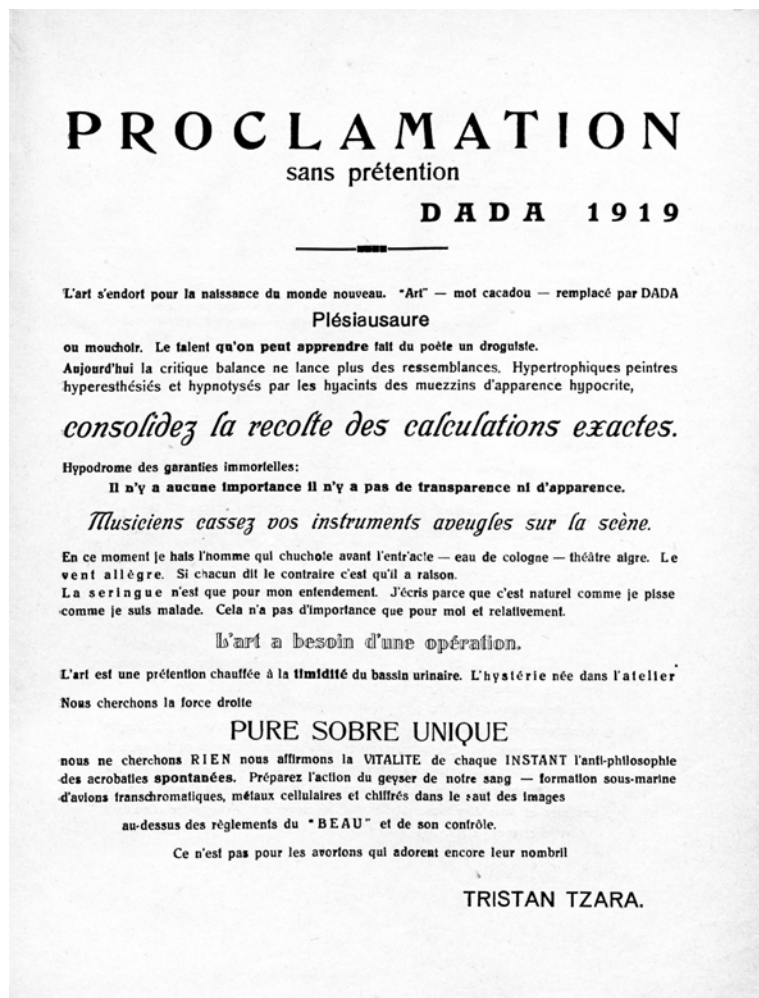
Nema nikakve važnosti nema prozirnosti ni pojavnosti.

Muzičari polupajte svoje slepe instrumente na bini.

U ovom trenutku, mrzim čoveka koji šapuće pre pauze između činova – kolonjska voda – kiselog komada. Veseli vetar. Ako svako kaže suprotno, u pravu je.

Špric je nešto što samo ja razumem. Pišem zato što je to pri-

⁷ Približan prevod. U originalu, Cara se samo poigrava zvukom nekih reči: „Aujourd'hui la critique balance ne lance plus des ressemblances.“

Die Schammade, Köln, 1920.

rodno kao što pišam kao što sam bolestan. Ovo nije važno, ni za mene, ni relativno.

Umetnosti je potrebna operacija.

Umetnost je pretenzija podrgejana u stidljivosti nokšira.
Histerija rođena u ateljeu.

Tragamo za snagom koja je direktna

ČISTA TREZVENA JEDINSTVENA

ne tražimo NIŠTA afirmišemo VITALNOST svakog TRE-
NUTKA antiflozofiju spontanijh akrobacija. Pripremite se za
erupciju gejjira naše krvi — podmorsku formaciju transhro-
matskih aviona, celularanih metala šifrovanih u letu slika
iznad pravila „LEPOG“ i njegove kontrole.

To nije za mrtvorodenčad koja još obožavaju svoj pupak.

TRISTAN CARA

„Proclamation sans prétention“, *Die Schammade* (Max Ernst, Johannes Baargeld), Köln, april 1920, str. 25. Cara je ovaj tekst trebalo da pročita na osmoj večeri dade, u sali Kaufleuten, u Cirihi, 9. aprila 1919, ali je bio sprečen, zbog suviše bučnog negodovanja publike.

Manifest gospodina Aa antifilozofa

iako to nisam tražio ja te obožavam
 ko je francuski bokser
 prekomorske stope nepravilne kao Dada depresija u krvi
 dvoglave životinje
 klizam se između smrti i neodlučnih fosfata
 koji grebuckaju lagano po zajedničkom mozgu pesnika dadaista
 srećom
 jer
 zlatni
 rudnik
 cene i veliki životni troškovi naterali su me da napustim D
 nije istina da su me rastrgle lažne Dade jer
 naplata će početi odmah
 to je ono što se zove oplakivati ništa zvano ništa
 i ja sam se otarasio boljke konvencionalnosti
 ja ljuštura i kišobran mozga od podne dvosatna pretplata
 praznoverno otkočeni mehanizam
 baleta sprematozoida čija se generalna proba odvija u srcima
 svih sumnjivih osoba
 grickaću vam prste
 obnoviću vam pretplatu na celuloidnu ljubav koja škripi kao
 metalna vrata
 i vi ste idioti
 vratiću se jednom u obliku vašeg urina
 vratiću u život veselo akušersko prdućkanje
 i osnovaću internat za pesničke makroe
 vratio sam se da krenem iz početka

i vi ste svi idioti
 i ključ samokleptomana radi samo sa revolucionarnim uljem
 sumraka
 na svakom čvorištu svake mašine stoji nos novorođenčeta
 i mi smo svi idioti
 i veoma smo podozrivi prema nekom novom obliku inteligen-
 cije i novoj logici na svoj poznati način
 koji nije nimalo Dada
 dopuštate da vas Aaizam zavede na pogrešan put
 i vi ste svi idioti
 biljni oblozi
 sa alkoholom od pročišćenog sna
 zavoji
 i devičanski
 idioti

Tristan Cara

„Manifeste de Mr. Aa l'Antiphilosophie“, prvi put pročitano na
 dadaističkoj večeri u Grand-Palais, u Parizu, 5. februara 1920.
Littérature, n. 13, str. 22–23, maj 1920.

Tristan Cara

Dobro me pogledajte!

Ja sam idiot, ja sam lakrdijaš, ja sam prevarant.

Dobro me pogledajte!

Ružan sam, lice mi je bezizražajno, nizak sam.

Ja sam kao svako od vas!⁽¹⁾

Ali upitajte se, pre nego što me pogledate, nije li ta dužica kojom mi šalžete bljeksove vlažnih osećanja u stvari samo movino govno, nisu li te oči na vašem trbuhu završeci tumora, koji će vam se jednog dana otvoriti svuda po telu, kao triperaški čirevi? Gledate na pupak – zašto ga skrivate od ove smešne predstave koju vam nudimo? Malo niže, nazubljena pička guta sve – poeziju o večnosti, o ljubavi, čistoj ljubavi, naravno – krave bifteke i ulja na platnu.

Svi oni koji gledaju i shvataju lako upadaju u procep između poezije i ljubavi, između bifteka i slikarstva. Biće svareni, biće svareni.

Nedavno su me optužili da sam ukrao neke bunde. Verovatno zato što me još uvek ubrajaju među pesnike. Među pesnike, koji zadovoljavaju svoju legitimnu potrebu za hladnim drkanjem, u toplom krznu: H a h u, znam ja za još neka zadovoljstva, ništa manje platonska. Pozovite familiju telefonom i ispišajte se u rupu rezervisanu za muzičke, gastronomske i svete besmislice.

DADA predlaže dva rešenja:

VIŠE GLEDANJA

VIŠE REČI⁽²⁾

Ne gledajte više.

Ne govorite više.

Zato što se ja – kameleonski promenljiva bujica prigodnih stavova – lepeza raznobojnih mišljenja za sve prilike, veličine i cene – uvek protivim onome što predlažem drugima.⁽³⁾

Nešto sam zaboravio:

Gde? Zašto? Kako?

Drugim rečima:

ventilator hladnih primera poslužice izlomljenu zmiju konjičke parade i nikada nisam imao to zadovoljstvo da vas upoznam *my dear* kruto uvo će iskočiti samo od sebe kao iz koverte kao i sva pomorska oprema i proizvodi firme Aa & Co., *chewing-gum* na primer i psi imaju plave oči, pijem kamilicu, oni piju vetar, DADA uvodi nove perspektive, ljudi danas sede na ivicama stolova i zauzimaju poze koje se naginju malo na levo malo na desno, to je razlog zašto sam ljut na dadu, ljudi bi trebalo da svuda traže zabranu D, jedite malo Aa, natrljajte se zubnom pastom Aa, obucite se kod Aa. Aa je maramica i seksualni organ koji trese nos, nagli pad – u gumu – bez buke, nema potrebe za manifestima ili adresarima, on daje 25% popusta obucite se kod Aa on ima plave oči.

TRTZ (Tristan Cara)

1. Moram malo da se reklamiram.
2. Više manifesta.
3. Ponekad.

„Tristan Tzara“, prvi put pročitano na dadaističkoj manifestaciji na Narodnom univerzitetu (l'Université populaire), u Parizu, 19. februara 1920. *Littérature* n. 13, str. 2, maj 1920.

Vous avez inventé cette espèce de ménagerie d'animaux crevés auxquels vous persistez à apporter chaque jour une nourriture stérilisée et dont vous collectionnez les excréments. Morgue de vos mots. La vieille peau tannée de vos mots, à demi-pelée, dont les muscles et les os sont allés pourrir quelque part. Objet de vos amours. Passion sodomiste de vieillard haletant.

Il n'y a plus qu'une sonorité sans naissance et devenue pierre et fer de carton pour la construction de vos cathédrales et de vos pissotières. Allez vous-en. Les mots vous sortent en tourbillonnant hors du nombril. On dirait une troupe d'archanges à fesses blanches comme la chandelle. C'est avec le nombril que vous parlez, les yeux tournés vers le ciel. Hé bien maintenant il est défendu de parler, défendu d'écrire. Il est défendu d'être intelligent. C'est vrai que vous êtes idiots ; mais idiot et intelligent c'est la même chose. Et lorsque vos mots, les affreux signes de votre intelligence, seront morts, nous vous laisserons parler et chanter.

Mais j'ai peur qu'à votre tour vous ne vous jetiez sur nous, avec des desseins meurtriers.

G. RIBEMONT-DESSAIGNES.

MONSIEUR Aa L'ANTIPHILLOSOPHE NOUS ENVOIE CE MANIFESTE

Vivent les croque-morts de la combinaison !

Tout acte est un coup de revolver cérébral — le geste insignifiant ou le mouvement décisif sont des attaques (l'œuvre l'éventail des knock-out pour la distillation de l'air qui nous sépare) — et avec les mots déposés sur le papier l'entre, solennellement, envers moi-même.

Dans la chevelure des notions je plante mes 60 doigts et secoue brutalement la draperie, les dents, les verrous des articulations.

Je ferme, j'ouvre, je crache. Attention ! C'est le moment ici de vous dire que j'ai menti. S'il y a un système dans le manque de système — celui de mes proportions — je ne l'applique jamais.

C'est-à-dire je mens. Je mens en l'appliquant, je mens en ne l'appliquant pas, je mens en écrivant que je mens car je ne mens pas — car j'ai vécu le miroir de mon père — choisi parmi les avantages du baccarat — de ville en ville — car moi-même n'a jamais été moi-même — car le saxophone porte comme rose l'assassinat du chauffeur viscéral — il est en cuivre sexuel et feuilles de courtes. Ainsi tambourinait le mais, l'alarme et la pellagre là où pousaient les allumettes.

Extermination. Oui, naturellement. Mais n'existe pas. Moi : mélange cuisine théâtre.

Vivent les brancardiers aux convocations d'extases !

Le mensonge est extase — ce qui dépasse la durée

d'une seconde — il n'y a rien qui ne le dépasse. Les idiots couvrent le siècle — les idiots recommencent quelques siècles — les idiots restent dans le cercle pendant dix ans — les idiots se balancent au cadran d'un an — moi (idiot) j'y reste cinq minutes.

La prétention du sang de répandre dans mon corps et mon événement le hasard de couleur de la première femme que j'ai touchée avec mes yeux, en ce temps tentaculaire. Le plus amer banditisme est de finir sa phrase pensée Banditisme de gramophone petit mirage anti-humain que j'aime en moi — parce que je le crois ridicule et malhonnête. Mais les banquiers du langage recevront toujours leur petit pourcentage sur la discussion. La présence d'un boxeur (au moins) est indispensable pour le match — les affiliés d'une bande d'assassins dadaïstes ont signé le contrat de self-protection pour les opérations de ce genre. Leur nombre était très réduit — la présence d'un chanteur (au moins) pour le duo, d'un signataire (au moins) pour le reçu, d'un œil (au moins) pour la vue, — étant absolument indispensable.

Mettez la plaque photographique du visage dans le bain acide.

Les commotions qui l'ont sensibilisée deviendront visibles et vous surprendront.

Foutez-vous vous-même un coup de poing dans la figure et tombez morts.

TRISTAN TZARA.

CANTARELLI, FILLOZZI, TINA, DORA, CAPINERA, TZARA.
Milan. Vive le Dadaïsme.
Manifestation DADA, Milan. 3 heures nuit.
Dépêche de Milan.

Gospodin Aa antifilozof šalje nam ovaj manifest

Živeli pogrebnci rekombinacija!

Svaki postupak je hitac moždanog revolvera — njegovi napadi su u isto vreme beznačajan gest i odlučujući potez (otvaram lepezu nokauta za destilaciju vazduha koji nas razdvaja) — i s rečima položenim na papir, ulazim, svečano, u sebe samog.

Zabadam svojih 60 prstiju u kosu pojmova i brutalno joj tresem zavesu, zube, šarke na spojevima.

Zatvaram, otvaram pljujem. Pažnja! Sada je trenutak da vam kažem da sam lagao. Ako je nedostatak sistema sistem — po mojoj meri — onda ga nikada ne primenjujem.

Drugim rečima, lažem. Lažem kada ga primenjujem, lažem kada ga ne primenjujem, lažem kada pišem kako lažem jer ne lažem — zato što sam živo ogledalo svog oca — izabrano među komadima bakaraovog stakla (Baccarat) — od grada do grada — zato što ja nikada nisam bio baš ja — zato što se saksofon nosi kao ruža na reveru ubice osećajnog šofera — napravljen je od seksualnog bakra i kladioničarskih listića. Tako trube kukuruz, alarm i pelagra, tamo gde se prave šibice.

Istrebljenje. Da, naravno. Bez „ali“. Ja: mešavina kuhinje i teatra.

Živeli ekstatični zborovi nosača nosila!

Laž je ekstaza — ona koja traje duže od jedne sekunde — nema ničeg što traje preko toga. Idiots legu vek — idiots počinju iznova nekoliko vekova kasnije — idiots ostaju u krugu od deset godina — idiots se klate na brojčaniku godinu dana — ja (idiot) ostao sam tamo pet minuta.

Težnja krvi da se razliva mojim telom i moj slučajni susret u boji prve žene koju sam pipnuo svojim očima, u to pipkasto vreme. Najgori banditizam je završiti promišljenu rečenicu. Banditizam gramofona, malo neljudsko priviđenje, koje volim – zato što smatram da je smešno i nečasno. Ali, bankari jezika će uvek uzimati neki mali procenat od diskusije. Za meč je neophodno prisustvo (makar) jednog boksera – članovi jedne dadaističke bande ubica potpisali su ugovor o *self-protection* (samozaštiti) u poduhvatima iz svoje struke. Njihov broj se značajno smanjio – prisustvo (makar) jednog pevača za duet, (makar) jednog potpisnika za priznanicu, (makar) jednog oka za pogled – apsolutno je neophodno.

Stavite fotografsku ploču sa snimkom lica u razvijač.

Osetljivi sloj će postati vidljiv i vi ćete se iznenaditi.

Udarite sebe u lice i umrite.

„Monsieur aa l'antiphilosophe nous envoie ce manifeste“. Prvi put pročitano na Festivalu Dade, u Salle Gaveau, u Parizu, 26. maja 1920.

Objavljeno u 39r, n. 13, str. 3, jul 1920.

Manifest dade o slaboj ljubavi i gorkoj ljubavi

I

uvod = sardanapal

jedan = kofer

žena = žene

pantalone = voda

ako = brk

2 = tri

štap = možda

posle = odgonetnuti

iritirajući = smaragd

mana = zavrtanj⁸

oktobar = periskop

nerv = xxx

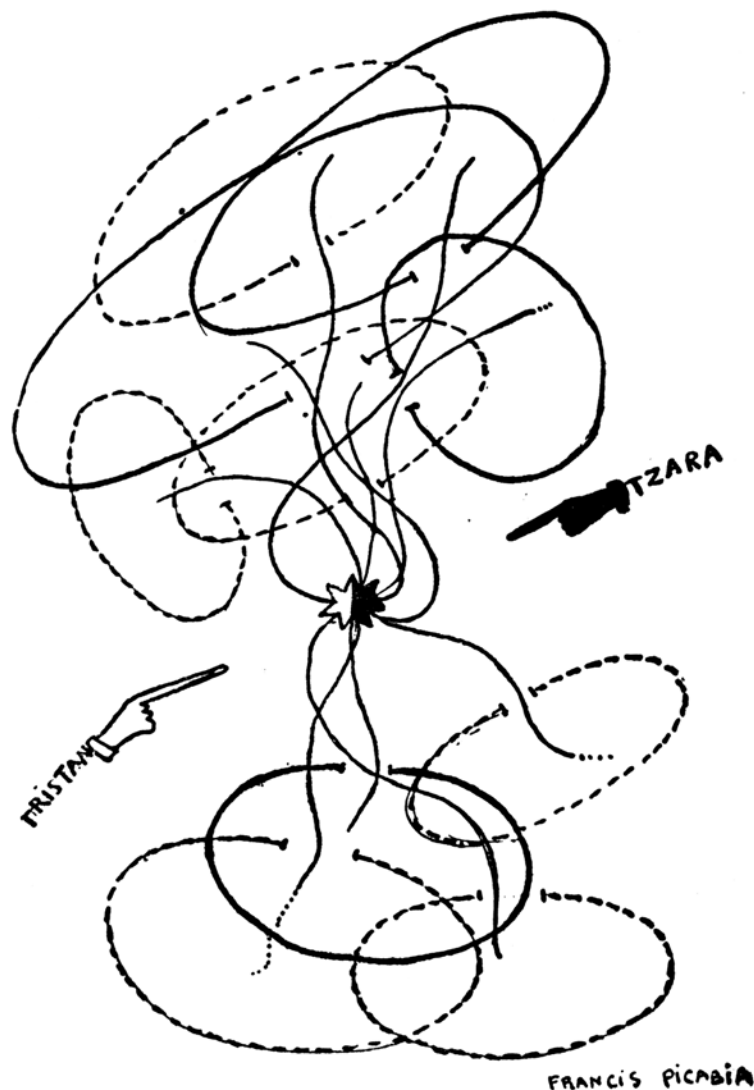
ili sve to zajedno u bilo kom sočnom, nasapunjanom, oporom ili konačnom sklopu – izvučeno nasumice – živo je.

Tako je i iznad budnog propovednikovog duha koji stoji na uglu svake životinjske, biljne, zamislive i organske ulice, sve slično svemu ostalom i neslično. Čak i ako ne verujem u neko delo, ono postaje istinito čim ga stavim na papir – zato što je to laž koju sam FIKSIRAO kao leptira na šešir.

Laž kruži – pozdravlja g. Oportunistu i g. Udobnjaka: zauzastavljam je, ona postaje istina.

Tako i DADA preuzima posao policajaca na biciklima i pritajenog morala.

⁸ vice = vis; izgovara se skoro isto, „vis“.

Jedna od Pikabijinih ilustracija iz izdanja iz 1924.

Svi ljudi su (u nekom trenutku) bili celoviti telom i duhom.
Ponoviti trideset puta.
Mislim da sam vrlo simpatičan.

Tristan Cara

II

Manifest je obraćanje spoljašnjem svetu, u kojem nema ničeg osim namere da se otkrije sredstvo za trenutno izlečenje političkog, astronomskog, umetničkog, parlamentarnog, agromorskog i književnog sifilisa. Manifest može da bude blag, dobar, uvek u pravu, snažan, energičan i logičan.

Kad smo već kod logike, mislim da sam vrlo simpatičan.

Tristan Cara

Gordost je zvezda koja zjapi i prodire očima i ušima, oslanja se, tone, na grudima joj piše: crči češ. To je njen jedini lek. Ko još veruje lekarima? Više volim pesnika koji je isprdak u parnoj mašini – sladak je, ali ne plače – poli i polupederast, pliva. Uopšte me se ne tiču ni jedan, ni drugi. Čista je slučajnost (što nije bilo neophodno), da je prvi bio Nemač, a drugi Španac. Daleko smo, zaista, od pomisli o otkrivanju teorije o verovatnoći rasa i epistolarnom usavršavanju ogorčenja.

III

Uvek se grešilo, ali najveće greške su poeme koje su bile napisane. Ogovaranje ima samo jedan smisao postojanja: podmlađivanje i očuvanje biblijske tradicije. Ogovaranje ohrabruje uprava pošte, koja se, avaj!, usavršava, državna duvanska industrija, železničke kompanije, bolnice, pogrebna preduzeća, fabrike tekstila. Ogovaranje ohrabruje porodično vaspitanje. Ogovaranje ohrabruje i poslednji među papama. Svaka kapljica pljuvačke koja ispadne iz razgovora pretvara se u zlato. Ljudi su oduvek

imali potrebu za božanstvom, da bi sačuvali tri osnovna zakona, koja je postavio upravo Bog: jesti, voditi ljubav i srati, kraljevi su na putu, a zakoni suviše strogi, ogovara samo onaj koji misli savremeno. Oblik u kojem se ono najčešće ispoljava je DADA.

Ima ljudi (novinara, advokata, amatera, filozofa) koji i u drugim formama – poslovima, venčanjima, izletima, ratovima, raznim kongresima, korporacijama, politici, nesrećama, plesnim dvoranama, ekonomskim krizama, nervnim krizama – vide varijacije dade.

Pošto nisam imperijalista, ne delim njihovo mišljenje – pre mislim da je dada božanstvo drugog reda, koje treba prosto staviti uz druge oblike novog mehanizma religije međuvlašća.

Da li je jednostavnost jednostavna ili je dada?

Mislim da sam prilično simpatičan.

Tristan Cara

IV

Da li je poezija neophodna? Znam da joj upravo oni koji najglasnije viču protiv nje i bez svog znanja kroje sudbinu i pripremaju joj udobno savršenstvo – higijensku budućnost.

Suočavamo se s propašću (uvek bliskom) umetnosti. Sada se traži umetnost koja će biti još umetničkija. Higijena postaje čistunstvo, obože obože.

Da li treba da više ne verujemo u reči? Kako to da one mogu da izraze nešto suprotno onome što misli i želi organ koji ih odašilje?⁹

Velika tajna glasi:

MISAO NASTAJE U USTIMA.

Mislim da sam vrlo simpatičan.

Tristan Cara

Jedan veliki kanadski filozof je rekao: *Le pensée* (misao) i *le passé* (prošlost) takođe su veoma simpatični.¹⁰

V

Jedan prijatelj, suviše dobar prijatelj da ne bi bio inteligentan, rekao mi je pre neki dan:

drhtaj
JE SAMO
hiromant
NAČIN NA KOJI LJUDI KAŽU
dobar dan dobro veče
KOJI ZAVISI OD OBLIKA
KOJI SU DALI
nezaboravku
njegove kose

Odgovorio sam mu:

U PRAVU SI
idiote prinče
ZATO ŠTO SAM
UBEĐEN U
suprotno
tatarin
naravno da oklevamo
NISMO
u pravu.
Zovem se želim da razumem
DRUGOG

Raznolikost je zabavna, ta partija golfa koja stvara iluziju „određene“ dubine. Pridržavam se svih konvencija – ukinuti ih značilo bi stvaranje novih, što bi nam samo zakomplikovalo život, na zaista odvratna način.

⁹ Koji misli, hoće i želi da misli. (T. C.)

¹⁰ U originalu, s namernom greškom u rodu imenica „le pensée“ („le“ muški rod, umesto ženski, „la“).

Neće se više znati šta je šik: voleti decu iz prvog ili drugog braka. „Pistillum (tučak) pištolja“ često nas je dovodio u bizarne i neprijatne situacije. *Destabilizovati* smisao – *destabilizovati* pojmove i sve male tropske kiše *demoralizacije*, *dezorganizacije*, *destrukcije*, *karambola* (carambolage), to su postupci osigurani od groma i označeni kao javna korist. Samo je jedno činjenica: dadaista više nema nigde, osim u Francuskoj akademiji. Ipak mislim da sam vrlo simpatičan.

Tristan Cara

VI

Izgleda da postoji sledeće: logičnije, vrlo logično, previše logično, manje logično, malo logično, zaista logično, prilično logično.

Dobro, izvucite zaključak.

— Gotovo.

Sada prizovite u misli biće koje najviše volite.

— Gotovo?

Recite mi broj i ja ću vam reći sreću.

VII

A priori, što znači zatvorenih očiju, Dada ispred svake akcije i iznad svega postavlja: Sumnju. Dada sumnja u sve (tout). Dada je armadiljo (tatou). Sve je Dada. Čuvajte se Dade.

Antidadaizam je bolest: samokleptomanija, čovekovo prirodno stanje je DADA.

Ali prave dade su protiv dade.

Samokleptoman.

Onaj koji krade – ne pomišljajući na korist, bez volje – elemente sopstvene ličnosti, jeste samokleptoman. On potkrada samog sebe. Tako gubi crte po kojima se izdvajao u zajednici. Sa buržujima je slično – oni su svi isti. Nekada nisu bili isti. Bili su naučeni da krađu – krađa je postala funkcija – a

najzgodnije i najmanje opasno je krasti sebe. Zato su svi oni veoma siromašni. Siromasi su protiv DADE. Njihovi mozgovi moraju mnogo da rade. Nikada neće završiti. Oni rade. Rade same sebe – zavaravaju se – krađu sami sebe – oni su veoma siromašni. Siromasi. Siromasi rade. Siromasi su protiv DADE. Ko je protiv DADE, taj je sa mnom, rekao je jedan slavni čovek, ali je na mestu umro. Sahranili su ga kao pravog dadaistu. Anno domini Dada. Oprez! I sećajte se ovog primera.

VIII

DA BISTE NAPRAVILI DADAISTIČKU PESMU

Uzmite novine.

Uzmite makaze.

Izaberite u novinama članak dovoljno dugačak za vašu pesmu.

Izrežite članak.

Zatim pažljivo izrežite sve reči iz članka i stavite ih u vrećicu.

Blago je protresite.

Zatim izvucite papiriće, jedan po jedan.

Pažljivo ih preprišite, onim redom kojim ste ih izvlačili iz vrećice.

Pesma će ličiti na vas.

I evo, postali ste „beskrajno originalan pisac, očaravajućeg senzibiliteta, iako i dalje nerazumljiv prostacima“.*

* *Primer* [nepotrebno prevoditi; probajte sami; AG.]:

lorsque les chiens traversent l'air dans un diamant comme les idées et l'appendice de la méninge montre l'heure du réveil programme (*naslov je moj*; T. C.)

prix ils sont hier convenant ensuite tableaux — apprécier le rêve époque des yeux — pompeusement que réciter l'évangile genre s'obscurcit — groupe l'apothéose imaginer dit-il fatalité pouvoir

des couleurs — tailla cintres ahuri la réalité un enchantement — spectateur tous à effort de la ce n'est plus 10 à 12 — pendant divagation virevolte descend pression — rendre de fous queuleuleu chairs sur un monstrueuse écrasant scène — célébrer mais leur 160 adeptes dans pas aux mis en mon nacré — fastueux de terre bananes soutint s'éclairer — joie demander réunis presque — de a la un tant que le invoquait des visions — des chante celle-ci rit — sort situation disparaît décrit celle 25 dans salut — dissimula le tout de ce n'est pas fut — magnifique l'ascension a la bande mieux lumière dont somptuosité scène me music-hall — reparait suivant instant s'agite vivre — affaires qu'il n' y a prêtait — manière mots viennent ces gens

IX

Ima ljudi koji nešto objašnjavaju zato što ima onih koji bi da nešto saznaju. Uklonite ih i sve što ostaje je dada.

Umočite svoje pero u crnu tečnost s jasnim namerama — to je samo vaša autobiografija, na kojoj ležite kao kvočka pod stomakom rascvetalog mozga.

Biografija je rekvizit slavnog čoveka.

Velikog ili snažnog. I tu ste vi, običan čovek, kao i svi ostali, pošto ste umočili svoje pero u mastionicu punu

PRETENZIJA

koje dolaze do izražaja u različitim i neslučenim formama, koje prožimaju sve oblike aktivnosti, stanja duha i mimikrije; evo vas punog

AMBICIJA

da ostanete na brojčaniku života, na mestu na koje ste upravo pristigli, da biste istog časa počeli da se uspinjete, u iluzornom i smešnom napredovanju ka apoteozima koja postoji samo u vašoj neurasteniji:

evo vas punog

PONOSA

većeg, snažnijeg, dubljeg od svih ostalih.

Drage kolege: veliki čovek, mali čovek, snažan čovek, slab, dubok, površan,

eto zašto ćete svi crknuti.

Ima i onih koji su antidatirali svoje manifeste, da bi drugi ljudi poverovali kako su do ideje o sopstvenoj veličini došli malo ranije. Drage moje kolege: pre posle, prošlo buduće, sada juče,

eto zašto ćete svi crknuti.

Ima i onih koji kažu: dada je dobra jer nije loša, dada je loša, dada je religija, dada je poezija, dada je duh, dada je skeptična, dada je magija, znam ja šta je dada.

Ali, drage kolege: dobro loše, religija poezija, duh skepticizam, definicija definicija, *eto zašto ćete svi crknuti*, kunem vam se.

Velika misterija je tajna, ali neki ljudi su ipak upućeni u nju. Oni vam nikada neće reći šta je dada. Da bih vas još malo zabavio, reći ću vam par ovakvih stvari: dada je diktatura duha ili dada je diktatura jezika ili recimo dada je smrt duha, što će se sigurno mnogo svideti mojim prijateljima. Prijateljima.

X

Sasvim je sigurno da se posle Gambete, rata, afere oko Panamskog kanala i slučaja Stenel,¹¹ inteligencija preselila na ulicu. Inteligentna osoba je postala zaokružen, normalan tip. Ono što nam nedostaje, što je zanimljivo, što je retko zato što je

¹¹ Velike korupcionaške afere (Panamski kanal) i ljubavno-politički skandali, koji su zaokupljale pažnju javnosti u Francuskoj krajem XIX i početkom XX veka. Léon Gambetta (1838–1882) je bio francuski političar, a Marguerite Steinheil (1869–1954) ljubavnica mnogih poznatih i uticajnih ličnosti, između ostalih, i francuskog predsednika Feliksa Fora (Felix Faure, 1841–1899).

obdareno anomalijama dragocenog bića, svežinom i slobodom velikih antiljudi, jeste

IDIOT.

Dada iz sve snage radi na tome da idiote uvede svuda. Ali, vesno. I sama se sve više trudi da bude takva.

Dada je strašna: nimalo je ne dotiču porazi inteligencije. Dada je prilično podmukla, ali podmukla kao besan pas, ona ne zna ni za metode, niti za uverljivo preterivanje.

Odsustvo podvezica, zbog kojeg se sistematski saginje, podseća na čuveni nedostatak sistema, kojeg u osnovi nikada nije ni bilo. Tu lažnu vest pronela je jedna pralja na dnu svoje stranice, koja je onda otišla dalje, u varvarske zemlje, gde kolibriji rade kao ljudi-sendviči srdačne prirode.

To mi je ispričao jedan saj džija, s nekim savitljivim špicom u ruci, za koji je, prisećajući se karakteristika zemalja vrelog podneblja, rekao da je flegmatičan i da se svuda zavlači.

XI

Dada je pas – kompas – trbušna glina – ni nova niti gola Japanka – gasometar tandrkavih osećanja – Dada je brutalna i ne bavi se propagandom – Dada je određena količina života, koji se preobražava, bez napora, u prozirnom i kružnom kretanju.

XII

dame gospodo uđite kupite kupite i ne čitajte videćete onog koji u rukama drži ključ nijagare čoveka koji šepa u kutiji hemisfera u koferu s nozdrvama zatvorenim u kineskom lampionu videćete videćete videćete trbušni ples u salunu iz masačusetsa čoveka koji zabađa eksere i automobilsku gumu koja se izduvava svilene čarape mis atlantide kovčeg koji je šest puta obišao svet da bi ponašao gospodina adresanta i njegovu verenicu i njenog brata svastiku dobićete adresu gospodina stolara vitrinu za žabu živac kao nož za hartiju adresu za male

ženske šnale i jednu na kojoj se kralj grčke snabdeva opscenim fotografijama kao i adresu francuske akcije¹²

XIII

Dada je devičanski mikrob

Dada je protiv skupoće

Dada

anonimno društvo za eksploataciju ideja Dada ima 391 stav i različite boje u zavisnosti od pola predsednika

Ona se preobražava – tvrdi – i govori suprotno, u isto vreme – bez važnosti – više – peca na udicu.

Dada je kameleon brze i koristoljubive promene.

Dada je protiv budućnosti. Dada je mrtva. Dada je idiotska. Živela Dada. Dada nije književna škola, urla

Tristan Cara

XIV

Našminkati život u lornjonu – pokrivač milovanja – zbirka leptira – *to je život sobarica života*.

Ležati na britvi i buvama u času ljubavi – putovati u barometru – pisati kao patrona – promašivati, biti idiot, izlagati se pljusku svetih minuta – biti potučen, biti uvek poslednji – vikati suprotno od onoga što drugi kaže – biti sedište redakcije i kupatilo Boga koji se svakog dana kupa u nama, u društvu čistača kanalizacije – *to je život dadaista*.

Biti inteligentan – poštovati sve ljude – umreti na bojnopolju – potpisati Pozajmicu – glasati za nekog Tipa – poštovati prirodu i slikarstvo – protestovati zbog manifestacija Dade – *to je život ljudi*.

¹² Action française, najagilniji pokret ekstremne francuske desnice (sa istoimenim glasilom), u periodu od 1899. do kraja Drugog svetskog rata.

Moram još jednom da primetim da sam vrlo simpatičan.

Tristan Cara

„Dada manifeste sur l'amour faible et l'amour amer“, *La Vie des lettres*, n. 4, 1921. Deo VIII, „Pour faire un poème dadaïste“ („Da biste napravili dadaističku pesmu...“), objavljen je u *Littérature* n. 15, str. 18, iz jula 1920, a finale dela XV („Soucrivez a dada...“; „Potpišite dadu...“) i deo XVI („hurle...“, „urlam...“) u *Littérature* n. 17, str. 20, iz decembra iz 1920. Neki fragmenti su se pojavili i u drugim dadaističkim publikacijama, kao parole ili mali leci („Dada je devičanski mikrob“, „Dada je protiv skupoće“, itd).

Dodatak manifestima

Kako sam postao šarmantan, simpatičan i divan

Spavam veoma dugo. Ubijam se 65%. Moj život je vrlo jeftin, dođe me svega 30% života. Moj život je 30% života. Nedostaju mu ruke, kanap i nekoliko dugmadi. 5% odlazi na stanju polulucidne obamrlosti, u kombinaciji s beskrvnim pucketanjem. Tih 5% se zove DADA. Život je, dakle, jeftin. Smrt je nešto skuplja. Ali život je šarmantan, a i smrt je šarmantna.

Pre nekoliko dana bio sam na skupu imbecila. Bilo je mnogo sveta. Svi su bili šarmantni. Tristan Cara, mala, glupa i beznačajna osoba, održao je predavanje o umetnosti, da bi postao šarmantan. I zaista je bio šarmantan. Svi ljudi su šarmantni. I duhovni. To je divno, zar ne? Uostalom, svi ljudi su divni. Devet stepeni ispod nule. To je šarmantno, zar ne? Ne, to nije šarmantno. Gospod nije na nebesima. Nema ga čak ni u imeniku.¹³ Ali on je ipak šarmantan.

Ambasadori, pesnici, kneževi, prinčevi, muzičari, novinari, glumci, pisci, diplomate, direktori, krojači, socijalisti, princeze i baronice, svi oni su šarmantni.

Svi vi ste veoma šarmantni, veoma fini, duhovni i ljupki.

Tristan Cara vam poručuje: on bi vrlo lako mogao da radi i nešto drugo, ali radije će ostati idiot, šaljivdžija i prevarant.

¹³ U originalu kaže, „Il n'est même pas dans le Bottin“ („Nema ga čak ni kod Botena“). *Bottin mondain* („Mondenski Boten“, po Sébastienu Bottinu, administrativnom službeniku i statističaru, 1764–1853) bio je francuski godišnji registar roba, usluga i javnih ličnosti, namenjen prevashodno klijenteli iz viših društvenih slojeva.

Budite iskreni za trenutak: da li je ovo što sam upravo rekao šarmantno ili idiotski?

[U nastavku, finale III dela „Manifesta dade o slaboj ljubavi i gorkoj ljubavi“.]

Ima ljudi (novinara, advokata, amatera, filozofa) koji i u drugim formama – poslovima, venčanjima, izletima, ratovima, raznim kongresima, korporacijama, politici, nesrećama, plesnim dvoranama, ekonomskim krizama, nervnim krizama – vide varijacije dade.

Pošto nisam imperijalista, ne delim njihovo mišljenje – pre mislim da je dada božanstvo drugog reda, koje treba prosto staviti uz druge oblike novog mehanizma religije međuvlašća.

Da li je jednostavnost jednostavna ili je dada?

Mislim da sam prilično simpatičan.

Tristan Cara

„Comment je suis devenu charmant, sympathique et délicieux“,
9. XII 1920. Prvi put čitano na matineu u galeriji Polovozky, u Parizu,
17. XII 1920. Prvi put objavljeno u okviru „Annexe“ za *Sept manifestes dada*, Éditions du Diorama, Jean Budry & co., Paris, 1924.

Kolonijalni silogizam

Niko ne može umaći sudbini

Niko ne može umaći DADI

Samo vam DADA može pomoći da umaknete sudbini

Dugujete mi 943,50 franaka

Nema više pijanaca!

Nema više aviona!

Nema više elana!

Nema više urinarnog trakta!

Nema više zagonetki!

„Syllogisme colonial“, *Littérature* n. 18, Paris, mart 1921, str. 16. Prvi put objavljeno kao letak u navedenom broju *Littérature*, sa „iznosom“ od 894,50 F, i bez nastavka iz *Sept manifestes dada*, 1924.

GLAVNI IZVOR:

Tristan Tzara, *Sept manifestes dada*, Éditions du Diorama, Jean Budry & co., Paris, 1924.

Reizdanje: Tristan Tzara. *Lampisteries, précédées des Sept manifestes Dada*, Edité par Jean-Jacques Pauvert, 1963.

Oba izdanja sadrže ilustracije Franisa Picabie. Posebno izdanje iz 1963. sadrži i gravure u boji Jeana Arpa.

Glavni povezani buklet

